Beata Mazepa-Domagała

Upodobania obrazowe dzieci w wieku przedczytelniczym w zakresie ilustracji książkowej

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2011

Od wieków w dziejach kultury obserwujemy zjawisko nieustannego podejmowania przez człowieka prób zobrazowania ludzkich doświadczeń, ukazania ich treści i wizualnie percypowanych kształtów. Nowe środki wyrazu, a zwłaszcza przekazy wizualne, ułatwiają nam poznawanie swoich przyzwyczajeń percepcyjnych, a jednocześnie otwierają nas na odmienne stany świadomości i innych uczestników kultury obrazowej, wnoszących nową, indywidualną, intersubiektywną perspektywę postrzegania i odczuwania rzeczywistości.

[...] Celem publikacji jest połączenie wielu wątków wiedzy teoretycznej i działań badawczych w namyśle nad tym, co zrobić, aby ilustracja w książce literackiej dla najmłodszego czytelnika ujmowana jako obraz wizualny/realizacja plastyczna i zgodna z jego upodobaniami mogła stanowić obszar kształtowania wrażliwości na rzeczywiste wartości w przeestetyzowanej rzeczywistości wypełnionej wielością i różnorodnością tekstów kultury.

Publikacja nie pretenduje do wyczerpującego przeglądu historycznego ani też podręcznikowego, systematycznego ujęcia związanej z tematem problematyki. Zgromadzone studia przedstawiają zagadnienia, które w odniesieniu do głównego problemu badawczego wydały się interesujące, godne ukazania i stanowiące wkład do analiz rozwoju percepcji obrazowej dzieci 5- i 6-letnich, czyli do pedagogiki przedszkolnej zarówno w obszarze analiz teoretycznych, jak i empirycznych.

Ze wstępu

Upodobania obrazowe dzieci w wieku przedczytelniczym w zakresie ilustracji książkowej

PRACE NAUKOWE

UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH

NR 2835

Beata Mazepa-Domagała

Upodobania obrazowe dzieci w wieku przedczytelniczym w zakresie ilustracji książkowej

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2011

Redaktor serii: Pedagogika
Anna Nowak

Recenzent
Bogusław Śliwerski

Widzenie poprzedza słowa. Dziecko patrzy i rozpoznaje, zanim nauczy się mówić.

John Berger: *Sposoby widzenia*

To, co czynimy z namalowanym momentem, wtedy gdy znajduje się przed naszymi oczami, zależy od naszych oczekiwań wobec sztuki..., a to z kolei zależy od tego, w jaki sposób doświadczaliśmy już kiedyś znaczenia obrazów...

John Berger: *Sposoby widzenia*

Słowo wstępne

Od wieków w dziejach kultury obserwujemy zjawisko nieustannego podejmowania przez człowieka prób zobrazowania ludzkich doświadczeń, ukazania ich treści i wizualnie percypowanych kształtów. Nowe środki wyrazu, a zwłaszcza przekazy wizualne, ułatwiają nam poznawanie swoich przyzwyczajeń percepcyjnych, a jednocześnie otwierają nas na odmienne stany świadomości i innych uczestników kultury obrazowej, wnoszących nową, indywidualną, intersubiektywną perspektywę postrzegania i odczuwania rzeczywistości. Przekazy wizualne przyzwyczajają nas do pojmowania świata w sposób odmienny od tego, który wykształciła w nas kultura druku. Język przestaje być matrycą organizującą budowę naszego widzenia świata. Stają się nią obrazoświaty, tj. wieloznaczne i wielopoziomowe przekazy wizualne[1].

Problematyka dziecięcej percepcji przekazów wizualnych, będących ilustracją książkową, wiąże się ze zmianą postrzegania świata, w którym przyszło nam żyć. Podstawowym założeniem niniejszej pracy stało się stwierdzenie, że wraz ze zmieniającym się otoczeniem człowieka zmieniać się musi zarówno jego percepcja rzeczywistości, jak i sposób postrzegania siebie samego w tym otoczeniu. Założono również, iż proces percepcji zmienia się zarówno pod wpływem czynników zewnętrznych, jak i wewnętrznych. Zewnętrzne czynniki to rzeczywistość w swojej naturalnej postaci i rzeczywistość kulturowa, coraz częściej wraz z rozwijającą się sferą technologiczną. Czynniki wewnętrzne z kolei to nowe potrzeby kształtujące się w indywidualnej, subiektywnej, duchowej sferze człowieka, będącej przedmiotem zainteresowań szeroko rozumianej humanistyki, a wiążącej się z rozszerzaniem lub zmianą świadomości i samoświadomości. A zatem próbowano ustalić, czy wobec zmieniającej się rzeczywistości zmianie ulega naturalna percepcja, a wykształca się u jed-

---

[1] „Światoobrazy" — pojęcie wprowadzone przez Martina Heideggera. (Por. M. HEIDEGGER: *Czas światoobrazu*. W: IDEM: *Budować, mieszkać, myśleć. Eseje wybrane*. Wybrał, oprac. i wstępem opatrzył K. MICHALSKI, tłum. K. MICHALSKI, K. POMIAN, M.J. SIEMEK, J. TISCHNER, K. WOLICKI. Warszawa: Wydawnictwo „Czytelnik", 1977, s. 142); warto przywołać takie słowa: „Nasycenie współczesnego świata obrazami powoduje, że staje się on jednym wielkim światoobrazem". A. GWÓŹDŹ: *Maszyna niewidzialnego*. „Kino" 2003, nr 6, s. 54.

nostki typowa, będąca wynikiem współczesnej wszechobecnej kultury obrazowej, kształtująca predylekcje w zakresie postrzegania obrazów wizualnych stanowiących ilustrację książkową. W wyniku podjętych eksploracji starano się określić upodobania współczesnego dziecka w odniesieniu do obrazów wizualnych, będących ilustracją tekstu literackiego.

Podjęte eksploracje wyrastają z zainteresowań rozwijających się na marginesie co najmniej kilku dziedzin i dyscyplin naukowych: socjologii, pedagogiki, psychologii, kulturoznawstwa, estetyki, komunikacji wizualnej oraz sztuki wizualnej, a zatem teoretyczne podstawy prowadzonych rozważań implikowane będą założeniami owych dyscyplin naukowych i kierunków myślenia, jakie się w nich pojawiły. I tak, ze względu na fakt, iż prowadzone analizy dotyczą ilustracji książkowej, a więc mieszczą się w obszarze sztuki, a konkretnie — jednej z jej form — grafiki użytkowej i obejmują także formy realizacji obrazu plastycznego, prowadzone eksploracje opierają się na wiedzy zaczerpniętej z nauki o sztuce. Odwołują się również do estetyki, która — oprócz dzieł sztuki — zajmuje się przedmiotami wywołującymi doznania i przeżycia estetyczne, a za takie w niniejszych eksploracjach uznano ilustracje książkowe. Ponadto przedmiot niniejszych badań w postaci predylekcji — upodobań, doznań estetycznych jednostki, związanych z postrzeganiem przez nią obrazów wizualnych, to częściowo procesy psychiczne, dlatego uznano, iż jako takie powinny być analizowane na podstawie teorii psychologicznych. Biorąc pod uwagę również fakt, iż wszystkie te procesy przebiegają w określonym kontekście społecznym: w określonym środowisku i określonej epoce, uznano, iż powinny być postrzegane w aspekcie socjologicznym. Jednak szczególną rolę w prowadzonych eksploracjach odgrywa aspekt pedagogiczny.

Należy zaznaczyć, iż podjęte zagadnienie ma dwoiste oblicze: może stanowić wyraz sytuacji społecznych i kształtowanych przez nie wzorów oraz być narzędziem kształtowania wartości, instrumentem wychowawczym, wzbogacać wiedzę o człowieku, jego rozwoju, wychowaniu i ich uwarunkowaniach. W tym właśnie drugim zakresie podjętą problematykę dziecięcych predylekcji w zakresie ilustracji książkowej uznaje się za kategorię pedagogiczną.

Koniecznie wspomnieć trzeba, iż nie istnieje w edukacji głęboka refleksja dotycząca analizowania skutków dominacji widzenia i nawet nie powinna, zważywszy, że jest to coś tak niepokojąco oczywistego. Wizualność została umiejscowiona/osadzona w sztuce i z tego poziomu była dostrzegana oraz opisywana. Oczywiście pozostaje tam nadal, ale jest to zupełnie inne egzystowanie. Rozwój wiedzy psychologicznej, w tym również prawidłowości dotyczących uczenia, nie pozwala dłużej na traktowanie wizualności jako wtórnego do językowego sposobu tworzenia świata. Nawet językowe poznanie jest uzależnione od porządku wizualnego. Miejsce, jakie zajmuje wiedza typograficzna w poligrafii, zdaje się tylko potwierdzać to spostrzeżenie. Zapisywane słowa mają swój jak najbardziej uchwytny wygląd, rozpoznawany właśnie wzrokiem. Te same słowa nie tkwią w pamięci jako zestawy zlepków ciągów fonetycznych, ale jako wizualne reprezentacje. Konstruowanie świata na podstawie obrazów, w porządku wizualnym uzupełnionym o porządek akustyczny tworzy nowy

paradygmat kształcenia. Natychmiastowość poznania tego typu określa ramy, w jakich rozwija się edukacja człowieka; edukacja rozumiana nie jako zoperacjonalizowany do jakiegoś fragmentu wiedzy proces indywidualny, lecz jako globalna prawidłowość uczenia się.

Za pedagogicznym podejściem prowadzonych analiz przemawiał również fakt, iż współcześnie przyjmuje się heterogeniczny sposób rozumienia i uprawiania pedagogiki[2]. Pedagogikę uważa się za część nauk społecznych czy wyróżnionych od pewnego czasu nauk o zachowaniu człowieka, przyjmując, iż „bada ona wychowanie i kształcenie człowieka jako proces historyczny, psychiczny czy społeczny, a także jako proces kulturowy"[3]. Obszary jej zainteresowania postrzega się wielopłaszczyznowo: jako sferę badań społecznych, jako naukę i refleksję o wychowaniu, jako praktykę społeczną i jako pedagogię[4], co wyznacza, jak podkreśla Tadeusz Lewowicki, „wielość podejść metodologicznych, dopuszczalność stosowania różnych metod badań, różnych sposobów gromadzenia i interpretowania wyników eksploracji, budowania systemów teorii[5].

A zatem można przyjąć, iż podejmowane zagadnienie badawcze mieści się w kręgu owych zainteresowań. Ponadto pedagogów zajmują procesy dokonujące się w makroskali — dużych grupach społecznych, jak i mikroskali — w małych społecznościach i grupach. Należy zaznaczyć, że podjęte eksploracje dotyczą zjawiska występującego zarówno w makro-, jak i w mikroskali, jednakże w niniejszych badaniach obejmują grupę dzieci w wieku przedczytelniczym. W tym miejscu należy podkreślić, iż „orientacja badawcza na dziecko jako istotę ludzką jest nadal jednym z wiodących prądów pedagogicznych w świecie, mimo iż przez wielu współczesnych kojarzona jest jedynie z przedwojennym ruchem Nowego Wychowania czy »stuleciem dziecka Ellen Key«"[6]. Ponadto przyjęte podejście badawcze uwarunkowane jest osobliwością pedagogiki jako dyscypliny naukowej, przejawiającej się w dostarczaniu wiedzy o człowieku i to nie tylko ze studiów i badań prowadzonych w ramach własnej dyscypliny, ale także innych obszarów nauki[7].

---

[2] T. Lewowicki: *Pedagogika — od wiedzy potocznej ku synergii doświadczenia, refleksji i wiedzy naukowej*. „Nauka" 2007, nr 4, s. 56.

[3] B. Śliwerski: *Wprowadzenie do pedagogiki*. W: *Pedagogika. Podstawy nauk o wychowaniu*. Red. B. Śliwerski. T. 1. Gdańsk: GWP 2006, s. 80.

[4] Ibidem. Zob. także *Szkoła i pedagogika w dobie przełomu*. Red. T. Lewowicki, S. Mieszalski, M.S. Szymański. Warszawa: Wydawnictwo „Żak", 1995.

[5] T. Lewowicki: *Pedagogika — od wiedzy potocznej ku synergii doświadczenia*..., s. 56.

[6] B. Śliwerski: *Pedagogika dziecka. Studium pajdocentryzmu*. Gdańsk: GWP, 2007, s. 84. Zob. też Idem: *Dziecko jako centralna postać pedagogiki i zmiany społecznej. (Na przykładzie trzech podejść do socjalizacji i wychowania dziecka)*. W: *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic w jednoczącej się Europie. Materiały z IV Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego*. Red. E. Malewska, B. Śliwerski. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls", 2002.

[7] Warto przy okazji niniejszych rozważań sięgnąć do publikacji: *Filozofia pedagogice — pedagogika filozofii*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2003; *Pedagogika alternatywna. Dylematy teorii*. Red. B. Śliwerski. Kraków: Impuls, 2000, zwłaszcza tam pomieszczone opracowania: Z. Melosik: *Pedagogika poststrukturalna: jak działać w świecie bez wielkich liter?*, s. 92—97 oraz J. Piekarski: *O po-*

Wielość problemów wynikających z zarysowanych zagadnień, różnorodność krzyżujących się punktów widzenia wymaga jednak uściślenia kierunku prowadzonych analiz. A zatem całokształt rozważań ujęto: przez pryzmat współczesnej kultury wizualnej obrazu, znaku plastycznego i słowa oraz ilustracji książkowej w kontekście dziecięcych predylekcji.

Konieczność powiązania w pracy zagadnień mieszczących się w wyszczególnionej strukturze opracowania nasuwa szereg trudności metodologicznych. Wynikają one w poważnym stopniu z posługiwania się językiem naukowym zaczerpniętym z dziedzin, które zajmują się podjętą problematyką. Chcąc pokonać owe trudności, przyjęto za punkt wyjścia i podstawę wszelkich rozważań model wieloaspektowej analizy.

Publikacja nie pretenduje do wyczerpującego przeglądu historycznego ani też do podręcznikowego, systematycznego ujęcia związanej z tematem problematyki. Zgromadzone studia przedstawiają zagadnienia, które w odniesieniu do głównego problemu badawczego wydały się interesujące, godne ukazania i stanowiły wkład do analiz rozwoju percepcji obrazowej dzieci 5- i 6-letnich, czyli do pedagogiki przedszkolnej zarówno w obszarze analiz teoretycznych, jak i badań empirycznych. Dlatego też, nie podejmując się opracowania szerszej syntezy zagadnienia i dokonania przeglądu całości polskiej spuścizny ilustratorskiej, usiłuję spojrzeć na współczesną ilustrację książkową skierowaną do najmłodszych odbiorców, biorąc pod uwagę reguły denotacyjne, określające model morfologiczno-formalny owej wypowiedzi artystycznej i kategorie jej odbioru.

Rozprawę rozpoczyna namysł nad kulturą wizualną, obrazujący jej polisemiczny charakter, a także uwzględniający i skupiający uwagę na jej wizualnym wyrazie i uwypuklający zagadnienie ikoniczności odniesione do formacji obrazowej. Rozdział 2. stanowi próbę eksplikacji pojęcia obrazu w kontekście nośnika narracji i doświadczenia estetycznego. Scharakteryzowano w nim również, w formie rekonesansu, zagadnienie percepcji przekazów wizualnych w postaci obrazu plastycznego. W rozdziale 3. podjęto próbę omówienia zagadnienia znaku plastycznego i słowa. Wskazano na interdyscyplinarny charakter pojęcia znaku i omówiono zagadnienie obrazu i słowa z punktu widzenia rzeczywistości wizualnej. Dokonano też charakterystyki znaku plastycznego, jego samej formy oraz spełnianych funkcji. W kolejnym rozdziale podjęto próbę opisu obrazu ilustracyjnego w książce literackiej dla dziecięcego odbiorcy. Przedstawiono podstawowe jakości wizualne ilustracji, jej funkcje i zadania w książkach dla odbiorcy w wieku przedczytelniczym oraz omówiono dziecięce upodobania obrazowe w zakresie ilustracji książkowej w świetle dotychczasowych badań i analiz. W rozdziale 5. zaprezentowano koncepcję teoretyczno-metodologiczną przeprowadzonych badań. Przedstawiono w nim model badania predylekcji w zakresie ilustracji książkowej u odbiorców w wieku przedczytelniczym, poprzedzony założeniami ogólnymi w postaci wymogów teoretyczno-badawczych, co pozwoliło

---

stulacie humanizacji badań w pedagogice, s. 314—323. Zob. też: *Pedagogika i edukacja wobec nowych wspólnot i różnic...*

sformułować założenia metodologiczne badań własnych i zdecydowało o przyjętej procedurze eksploracji. Rozdział 6. prezentuje upodobania obrazowe najmłodszych czytelników opracowane na podstawie subiektywnych dziecięcych wyborów uzyskanych w prowadzonych eksploracjach. Dokonano w nim opisu predylekcji dziecięcego odbiorcy do ilustracji książkowej ze względu na obszary realizacji obrazu i dominanty obrazowania odniesione do planu obrazu oraz przedstawiono analizę werbalnego motywowania waloryzacji rysunkowych, malarskich i graficznych ilustracji w subiektywnej perspektywie dziecka w wieku przedczytelniczym. Takie ujęcie pozwoliło dostrzec ogólne prawidłowości w sferze dziecięcych preferencji obrazowych i stanowiło podstawę opracowania ramowego profilu ilustracji w książce literackiej dla dziecięcego odbiorcy. W ostatnim rozdziale zaprezentowano profil ilustracji w książce literackiej dla dziecięcego odbiorcy, wynikający z dokonanych analiz teoretycznych i empirycznych oraz przedstawiono implikacje dla praktyki pedagogicznej. Pracę zamyka bibliografia i aneks, zawierający graficzne ujęcie problemów badawczych, narzędzia badawcze, wyniki analizy statystycznej i zestaw ilustracji ocenionych przez dziecięcego odbiorcę jako najładniejsze oraz dziecięce zwerbalizowane motywacje waloryzowanych ilustracji.

Jak już wspomniano, podjęty problem badawczy — ze względu na dwoistość oblicza i odwołania do kilku dyscyplin wiedzy — jest zagadnieniem złożonym i dalekim od jednoznacznych rozstrzygnięć, mimo to moim zamierzeniem jest, by w publikacji połączyć szereg wątków wiedzy teoretycznej i działań badawczych w namyśle nad tym, co zrobić, aby ilustracja w książce literackiej dla najmłodszego czytelnika ujmowana jako obraz wizualny/realizacja plastyczna i zgodna z jego upodobaniami mogła stanowić obszar kształtowania wrażliwości na rzeczywiste wartości w przeestetyzowanej rzeczywistości wypełnionej wielością i różnorodnością tekstów kultury.

* * *

Katalog długów wdzięczności jest zawsze trudny do sprecyzowania, a szczególnie trudny, gdy temat pracy jest tak interdyscyplinarny i wymaga spojrzenia z odrębnych, niedostępnych jednemu człowiekowi perspektyw: artystycznej, literackiej, pedagogicznej itd. Zatem pragnę wyrazić wdzięczność wszystkim tym, którzy wspierali mnie w realizacji projektu badawczego, w powstaniu tej książki i nadaniu jej ostatecznego kształtu.

Serdeczne podziękowania kieruję do adj. Mariana Słowickiego, który jako pierwszy skierował moją uwagę na zagadnienie ilustracji i książki dobrze zaprojektowanej i dzięki któremu analiza dziecięcych predylekcji obrazowych w odniesieniu do ilustracji książkowych znalazła swoją realizację empiryczną.

Podziękowania kieruję do Anny Machwic, Dawida Korzekwy — wykładowców Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach, i studentów Wydziału Projektowania Graficznego, którzy zaprojektowali obwarowane licznymi wymogami zestawy ilustracji, stanowiące podstawowe narzędzie badawcze w prowadzonych eksploracjach.

Winnam podziękować również Maciejowi Tokarskiemu — autorowi wierszy wykorzystanych w badaniach — za udostępnienie do tej pory niepublikowanych tekstów: *Dwa misie* i *Zabawa balonem*, a także dr. Mirosławowi Wójciakowi z Katedry Ekonometrii Akademii Ekonomicznej w Katowicach za nieocenioną pomoc w statystycznym opracowaniu danych.

Wyrazy szczególnej wdzięczności składam moim Przyjaciołom z Katedry Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Pedagogiki Mediów Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego za bezinteresowną pomoc oraz wsparcie udzielane pośrednio przez poczynania naukowe i bezpośrednio — przez dialog.

Jednak szczególną wdzięczność pragnę wyrazić prof. UŚ dr hab. Katarzynie Krasoń, która była źródłem niewyczerpanych istotnych sugestii i wspierała mnie w wielu moich książkowych poszukiwaniach.

Słowa wdzięczności należą się także prof. zw. dr. hab. Stanisławowi Juszczykowi, którego nieustająca życzliwość, motywowanie do działania i okazane wsparcie są trudne do przecenienia.

Wiele wdzięczności winna jestem Recenzentowi pracy — prof. zw. dr. hab. Bogusławowi Śliwerskiemu, którego życzliwość i cenne sugestie okazały się nader pomocne w pracy nad ostateczną wersją książki.

Słowa serdeczności przekazuję również magistrantkom biorącym udział w badaniach: Katarzynie Jakut, Anecie Halembie i Joannie Sochor.

Chociaż wielki jest mój dług wdzięczności za kontakty osobiste, jeszcze większy odczuwam w stosunku do Dyrektorów i Nauczycieli z placówek przedszkolnych w Katowicach, Chorzowie i Lędzinach, w których prowadzone były badania, którzy mimo ogromu pracy własnej dodatkowo podjęli działania na rzecz nauki.

Dziękuję wreszcie mojej najbliższej Rodzinie, która jak zwykle okazała wielką cierpliwość, wspierając mnie w trudnych chwilach i podtrzymując w moich obsesjach.

Beata Mazepa-Domagała

Image preferences within the scope of book illustration in children at a pre-reading age

S u m m a r y

The subject of child's perception of visual transmissions being the book illustration is connected with changes in perceiving the world in which we live. The assumption of the very work is a statement that together with one's changing environment, he/she must also change his/her perception of reality as well as his/her self-perception in this environment. Thus there was an attempt to decide if in case of changing reality a natural perception changes and what is shaped in an individual is a typical one, being the result of a contemporary omnipresent image culture shaping predilections within the scope of perceiving visual images constituting a book illustration. As a result of explorations undertaken the author of the article made an attempt to define preferences of a child these days with reference to visual images constituting illustration for a literary text.

The explorations undertaken derived from interests developing on the margin of at least several academic fields and disciplines: sociology, pedagogy, psychology, culture studies, aesthetics, visual communication and visual art, thus theoretical foundations of considerations were implied by the assumptions of such academic disciplines and directions of thought they included.

However, a multitude of problems and diversity of overlapping points of view required a specification of the direction of analyses conducted. Hence, all considerations were presented from the perspective of contemporary culture of a visual image, plastic sign and word, as well as book illustration in the context of child's predilections.

Although the research problem dealt with, in view of references to several disciplines of knowledge, is a complex phenomenon and far from clear-cut decisions, the author's intention was to combine many motifs from theoretical knowledge and research actions in order to find out what to do in order to make an illustration in a literary book for the youngest reader treated as a visual image/plastic realization and in accordance with his/her preferences, and constitute a space for shaping sensitivity to real values in overaestheticised reality permeated by multitude and diversity of culture texts.

The publication opens with deliberations on visual culture, illustrating its polysemic nature and highlighting the phenomenon of iconicity referred to image formation. Subsequent chapters concern the explication of the notion of image in the context of the means of conveying narration and aesthetic experience as well as the phenomenon of perception of visual transmissions in the form of a plastic image. Further on, an interdisciplinary nature of the notion of sign was presented and the phenomenon of image and word from the point of view of visual reality was described. Also, an attempt was made to describe an illustrative image in

a literary book for a child receiver. Basic visual qualities of the illustration, its functions and tasks in books for readers at the pre-reading age were presented and child image preferences in terms of a book illustration in the light of studies and analyses conducted so far were discussed.

The research part presents the theoretical-methodological conception of the research as well as image preferences of the youngest readers on the basis of subjective child choices received in the explorations under investigation. Thus, a description of child reader predilections for a book illustration was made on account of the areas of image realization and dominants of imaging with reference to the image plan and the analysis of verbal motivation of the valorization of drawing, painting and graphic illustrations in a subjective perspective of a child at a pre-reading age was presented. Such a perspective allowed for noticing general regularities in the sphere of child image preferences and constituted a basis for working out both a frame illustration profile in a literary book for a child reader and implications for educational practices.

Beata Mazepa-Domagała

Die Vorliebe der Kinder im Vorleseralter für bestimmte Buchillustrationen

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die kindliche Perzeption von visuellen Informationen in Form von einer Buchillustration ist mit der von den Kindern wahrgenommenen Welt verbunden. In vorliegender Monografie setzt die Verfasserin folgendes voraus: mit der sich verändernden menschlichen Umwelt ist die Wahrnehmung von der Wirklichkeit und von dem Menschen auch Veränderungen unterworfen. Sie versucht festzustellen, ob angesichts der sich verändernden Wirklichkeit die natürliche Perzeption verändert und eine neue, für gegenwärtige Bilderkultur typische Perzeption ausgebildet wird, welche auf die Prädilektion für bestimmte Buchillustrationen Einfluss hat. Dank den Untersuchungen sollte die Vorliebe der Kinder für bestimmte, den literarischen Text bebilderte Illustrationen erforscht werden.

Die hier unternommenen Untersuchungen fußten auf die Richtlinien von folgenden wissenschaftlichen Disziplinen: Soziologie, Pädagogik, Psychologie, Kulturwissenschaft, Ästhetik, visueller Kommunikation und visueller Kunst.

Eine große Anzahl von komplexen Problemen und unterschiedliche Gesichtspunkte verursachten, dass diese Untersuchungen genauer bestimmt werden mussten. Man berücksichtigte die gegenwärtige visuelle Kultur von Bild, plastisches Zeichen, Wort und Buchillustration im Kontext der kindlichen Prädilektionen. Die Verfasserin überlegt, was zu machen ist, damit die im Buch für den jüngsten Leser erscheinende und den kindlichen Vorlieben entsprechende Illustration im Stande wird, die Empfindlichkeit gegen reale Werte in der überästhetisierten und mit mehreren unterschiedlichen Kulturtexten ausgefüllten Wirklichkeit zu entwickeln.

Ganz am Anfang bespricht sie den polysemantischen Charakter der visuellen Kultur, indem sie die ganze Bildhaftigkeit der Bildformation hervorhebt.

Nächste Kapitel betreffen: das Bild als ein Erzählungsträger und eine ästhetische Erfahrung und die Perzeption von visuellen Informationen in Form von einem plastischen Bild. Es wird dann der interdisziplinäre Charakter des Zeichens und das Problem des Bildes und des Wortes aus der Sicht der visuellen Wirklichkeit besprochen. Die Verfasserin charakterisiert das plastische Zeichen hinsichtlich dessen Form und Funktion und versucht, die in den Kinderbüchern erscheinenden Illustrationen zu besprechen. Sie zeigt die Hauptwerte einer Illustration, deren Funktionen und Aufgaben in den Büchern für die Leser im Vorleseralter und bespricht kindliches Vorlieben für bestimmte Buchillustrationen angesichts der bisherigen wissenschaftlichen Untersuchungen.

Der Forschungsteil der Monografie beinhaltet die theoretisch-methodologische Idee und die Ergebnisse der unter den Kindern durchgeführten Untersuchungen. Diese Untersuchungen betreffen die kindliche Prädilektion für eine bestimmte Buchillustration hinsichtlich der Ge-

biete auf denen ein Bild realisiert wird und hinsichtlich der auf den Bilderplan bezogenen Schilderungsdominanten. Verbale Motivierung wird bei Bewertung von gezeichneten, gemalten und grafischen, von den Kindern im Vorleseralter subjektiv eingeschätzten Illustrationen analysiert. Solche Auffassung ließ, allgemeine Tendenzen im Bereich der kindlichen Bildpräferenzen feststellen und sie trägt zur Entwicklung eines Rahmenprofils der Buchillustration in den Kinderbüchern und zu weiterer Entwicklung der Bildungspraxis bei.

Spis treści

Słowo wstępne 7

1. Kultura wizualna w aspekcie wybranych problemów 13
   1.1. Cywilizacja a kultura masowa — wieloznaczności współczesnej kultury . . 15
   1.2. Obrazowy charakter współczesnej kultury. Ikonosfera jako środowisko obrazu 23
   1.3. Ikoniczność jako formacja obrazowa 26

2. Obraz — eksplikacja pojęcia 29
   2.1. Obraz jako nośnik narracji 34
   2.2. Percepcja obrazu plastycznego 37
   2.3. Obraz plastyczny a doświadczenie estetyczne 57

3. Znak plastyczny i słowo 62
   3.1. „Znak" — interdyscyplinarny charakter pojęcia 63
   3.2. Znak plastyczny 70
   3.3. Obraz i słowo w rzeczywistości wizualnej 73

4. Ilustracja w książce literackiej dla dziecięcego odbiorcy — konteksty teoretyczne 78
   4.1. Podstawowe jakości wizualne ilustracji 81
   4.2. Kilka słów o funkcjach i zadaniach ilustracji w książkach dla odbiorcy w wieku przedczytelniczym 89
   4.3. Dziecięce upodobania obrazowe w zakresie ilustracji książkowej w świetle dotychczasowych badań i analiz 94

5. Model badania predylekcji odbiorców w wieku przedczytelniczym w zakresie ilustracji książkowej — koncepcja teoretyczno-metodologiczna . . . 101
   5.1. Założenia ogólne — wymogi teoretyczno-badawcze 101
   5.2. Założenia metodologiczne badań własnych oraz przyjęta procedura eksploracji 107

6. Dziecięce predylekcje w zakresie ilustracji w książce literackiej dla odbiorców w wieku przedczytelniczym w kontekście płaszczyzn badawczych — próba charakterystyki na podstawie eksploracji kluczowej i repetycyjnej. . 127
6.1. Upodobania dziecięcego odbiorcy do ilustracji książkowej ze względu na obszary realizacji obrazu i dominanty obrazowania odniesione do planu obrazu . 129
6.1.1. Specyfika predylekcji w zakresie malarskich obrazów ilustracyjnych w grupie dzieci 5- i 6-letnich 130
6.1.2. Specyfika predylekcji w zakresie graficznych obrazów ilustracyjnych w grupie dzieci 5- i 6-letnich 160
6.1.3. Specyfika predylekcji w zakresie rysunkowych obrazów ilustracyjnych w grupie dzieci 5-i 6-letnich 186
6.2. Werbalna motywacja waloryzacji w zakresie rysunkowych, malarskich i graficznych ilustracji w subiektywnej perspektywie dziecka w wieku przedczytelniczym 211
6.3. Profil ilustracji w książce literackiej dla dziecięcego odbiorcy w oparciu o predylekcje obrazowe najmłodszych czytelników — próba syntezy. Implikacje dla praktyki pedagogicznej 215

Zakończenie 226

Aneks 233

Bibliografia 323

Summary 337

Zusammenfassung 339

Redaktor
Katarzyna Więckowska

Projektant okładki
Beata Mazepa-Domagała

Redaktor techniczny
Barbara Arenhövel

Korektor
Mirosława Żłobińska

Copyright © 2011 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2001-4 (wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-107-2 (wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl, e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 21,5. Ark. wyd. 30,0.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 42 zł (+ VAT)

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, Spółka Jawna
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Cena 42 zł (+VAT)

ISSN 0208-6336